پشکۆ نەجمەدین

هەڵکشان بەرەو ڕۆشنایی

خوێندنەوەیەک بۆ دیوانەشیعری (بڵاچەیەک درز دەخاتە تاریکەشەوی تەمەنم)ی فەرهادشاکەلی

دەروازە:
ئەفراندن و نووسینی شیعر چەند سەختن، قسەکردن لەمەڕ شیعر و هەوڵدان بۆ هەڵاواردنی شیعر لە ناشیعر، بە مەبەستی خولقاندنی دەقێکی ڕەخنەیی و دۆزینەوە و ڕۆشنکردنەوەی پردەکانی نێوان نووسەر/ دەق / خوێنەر، سەختترن!
خوێندنەوەی دەقی شیعری، ئەگەر لە فەزایەکی تەندروستدا ئەنجام بدرێت و خوێنەر ئامادییەکی ڕۆحی، زەینی و ۆشنبیریی بۆ تێگەیشتن لە پرۆسەی خوێندنەوە هەبێت، دەشێت فەزایەک بۆ خوێنەر بخولقێنێت کە لەوێدا بەرهەمی تێڕامان و تێهزرینەکانی لە "دەق "بچنێتەوە و بەو خاڵە ئامانجدارانەی بگەیەنێت کە کردەی "خوێندنەوە "دەیانخوازێت.
خوێندنەوە، لە کن خوێنەری زیرەک، کردەیەکی لەخۆڕا و هەڕەمەکی نییە و پێوەستی چەند ڕێسایەکی نەبینراون کە دەشی لە زەینی خۆێنەردا و پێش دەستپێکی هەڵبژاردنی دەق، ئامادەییان هەبێت. سەلیقەی دۆزینەوەی دەقێکی باڵا بۆ ئەنجامدانی پرۆسەی خوێندنەوە، دیاردەیەکی خۆڕسک نییە کە لای خوێنەرێکی گریمان بوونی هەبێت و لای ئەوی دی نەبێت! ئەم سەلیقەیە هەڵقوڵاوی پاشخانێکی فیکری و مەعریفییە و پێبەستبوونی خوێنەریش بە تیور و میتۆدەکانی خوێندنەوەوە، واتە هەڵبژاردنی تیورێک کە ئازادییەکی بێسنووری لە بواری بیرکردنەوەدا، بۆ گەیشتن بە لایەنە نهێن و شاراوەکانی دەق بۆ مەیسەر بکات، ڕۆڵێکی گرنگ لە ئەنجامدانی پرۆسەی خوێندنەوەیەکی تەندروستدا دەگێڕێ.
دەقی شیعریی باڵا، خوێندنەوەی سەرپێی و تیژپەڕ هەڵناگرێت و ئەگەر وەهامان کرد، ئیدی ناتوانین لە سروشتی باڵاییی دەقی داهێنراو بگەین و پێکهاتەکانی شیکار بکەین، کە لە بەردەم کارێکی وەهایشدا ناتوانا و دەستوەستاو بووین، ئیدی لە بینین و هەستپێکردنی مانا و وێنە سیحراوییەکانی شیعر، زەینخاڵی و مایەپوچ دەبین.
دەقی شیعریی باڵا کامە دەقە و چۆن دەتوانین ئەم خەسڵەتە بە دەقێک ببەخشین و بەوی دیکە نا؟ بە دیوێکی تردا، ئەو ڕەگەز و کاراکتەرانەی کە دەتوانن پێناسەی شیعربوون بە دەقێکی نووسراو بدەن، چین و چلۆنیان دەناسینەوە؟
ڕەنگە شیعرناسان و توێژەرانی هونەری شیعر، لەسەر ئەوە کۆک بن کە زمان بناخە و بنچینەی ڕۆنانی تەلاری دەقی شیعرییە و ئەو کەرەستە و ئاتاژەیە کە داروپەردووەکانی دیکەی سازکردنی شیعری لەسەر دادەنرێن، بەڵام زمانناسین و زمانزانینی شاعیر بە تەنها ناتوانن دەقێکی باڵامان بۆ بخولقێنن و ئەو وێنانەمان نیشان بدەن کە ئێمە دەیانخوازین و چاوەڕێیان دەکەین.
دەشێ کارایی لە زانستی زمان و دەوڵەمەندیی ئەنباری زمان لای نووسەر، بۆ نووسینی وتار و لێکۆڵینەوەی زانستی و ئەدەبی مەرج بن، باڵام زمانی شیعر (ڕێساکانی ڕێزمان و ڕێنووسی لێ وەدەر نێی) ناچێتە نێو بازنەی زانستی زمانەوە، بەڵکە سەروکاری لەگەڵ ئەزموونی شاعیردا هەیە بۆ دۆزینەوە و بەکاربردنی ئەو وشە و "دال"انەی زمان کە میتافۆرەکان دەخولقێنن، ئەو وشە بە ڕیتم و موزیک بارگاوییانەی کە لەسەر سەکۆی زەینی خوێنەر سەما دەکەن و بۆ قووڵاییەکانی کردەی چێژوەرگرتن پەلکێشی دەکەن.
لێرەوە، لە هونەری بەکاربردنی زمان و نهێنەکانییەوە کە دەبنە مەکۆی تەوزیفکردنی "بیر "لە فۆڕم و ئیستاتیکیی شیعردا، لە دەرکەی دیوانی شاکەلی وە ژوور دەکەوین..
ناساندن:
دیوانی (بڵاچەیەک درز دەخاتە...)ی فەرهاد، کۆکردنەوە و لەچاپدانەوەی چوار کۆمەڵەشیعری پێشتر چاپکراون کە تاڵێک لە تیشکی بیر و دنیابینی، زمان و میتافۆڕەکانی، عەشقی مەعشوق و سووتانەکانی پێکەوەیان دەبەستن و خوێنەر لە خوێندنەوەیاندا هەست بە قووڵیی ئەزموون و جوانیی سەلیقەی شاعیر بۆ پێکەوەگرێدانی پاژەکانی پرۆسەی خولقاندنی شیعر دەکات... دیوانی شیعر کە زۆر جاران وا دەبێ کۆکردنەوە و پێکەوەبەستنەوەی چەند کۆمەڵەشیعر بێت و لە زەمەن و زەوینی جیادا نووسرابن، بەڵام ئەم کۆکردنەوەیە ناکرێت بێ نەخشە و هەڕەمەکی بێت. مەبەستمە بڵێم، ساحێبی "دیوان " و خاوەنی تەلارێکی بڵندی قەشەنگ، پلانێکی نەخشەسازیی لێکچوویان هەیە.. هەرتکلا هەموو ئەزموونی جوانکاریی خۆیان بۆ ڕۆنان و پێکڕاگرێدانی بەشەکانی موڵکی خۆیان بە گەڕ دەخەن و هەوڵ دەدەن باشترین باڵانس و هارمۆنیای شتەکان، کەرەسەکان، ڕەنگەکان و بیرەکان بخولقێنن. فەرهاد، لە هەڵبژاردن و کۆکردنەوەی ئەو چوار کۆمەڵە شیعرەدا، بۆ ئەوەی "خاوەنی چوار موڵک "بێت و دیوانی هەبێت، وەهای کردووە!

دیوانی فەرهاد، دکتۆر محەمەد کەمال پێشەکیی بۆ نووسیوە، پێشەکییەکە خوێندنەوەیەکی پڕ مەعریفەیە لە ڕوانگەی فیکری سۆفیزم و دال و مەدلوولەکانیەوە.. د. محەمەدکەمال، مێژووی سەرهەڵدانی سۆفیزم، بیر، ڕێباز، چەمک و تێگەیشتنە جیاوازەکانی سۆفییە دیار و ناودارەکانی لە سەردەم و قۆناخە جیاکاندا شی کردوونەتەوە و باسێکیشی لە مێژووی تەسەوف لە کوردستاندا کردووە. پێشەکییەکە بەو وردی و وردبینییەوە، دەروازەیەکە بۆ تێگەیشتن لە دنیای بیری سۆفیزم و بێ ئەم زانیارییانەش، تێگەیشتن لە تەسەوف و شیعرێک یاخود دیوانەشیعرێک کە تیشکی ئەم ڕێباز و بیرەی لێ دەرژێ، کارێکی مەحاڵە.
دیوانی "بڵاچەیەک 157 "...شیعری کورت و درێژی لە خۆ گرتوون کە مێژووی نووسینیان لە نێوان ساڵانی 1978 و 2005دایە..
_کۆمەڵە شیعری ژێ، 35 شیعر و لە بەراییی دیواندا جێگای گرتووە.
_کۆمەڵەشیعری "نیگاری تۆ لە دیواری زیندانەکەم هەڵدەکۆڵم"، 33شیعر، لاپەڕەکانی 175 بۆ 222.
_کۆمەڵەشیعری "هەموو ڕازی من ئاشکرایە و هەموو ئاشکرای تۆ ڕاز"، 49شیعر، لاپەڕەکانی 225 بۆ 316.
_ئەم چرایە دڵم ڕووناک دەکاتەوە و تەمەنم دەسووتێنێ، دوا کۆمەڵەشیعری دیوانەکەیە، 40 شیعرە و لە لاپەڕەکانی 317 بۆ 390دا جێ کەوتوون.
لە سەرجەمی شیعرەکانی شاکەلیدا، کەمتر وا دەبینین کە شیعرێک ڕەگەزەکانی شیعربوونی لە دەرەوەی خۆی قەرز بکات، ئەمەش بە مانای ئەوەیە شیعر و حاڵەتەکانی خولقاندنی شیعر لای فەرهاد، زادەی نیگەرانییە ڕۆحییەکان و تێرامانێکی قووڵی ئاوەزئامێزە بۆ هەموو دیاردە و شتەکان، ڕیشەکانی دەقی خولقێنراو لە قووڵاییەکانی بیر و پاشخانێکی مەعریفیی گشتلایەندا ڕۆ دەچن و پێویستییەکانی بوونی خۆیان دابین دەکەن.

با بێ دەنگی پڕ ئاوازت، با دەنگت بێ،
با هەناسەت لە دوورەوە مێشکی ماندووم سەرخۆش بکات،
با بە ئاستەم بکرێتەوە گوڵهەناری دەمولێوت.
با بێ دەنگت!...
بەسەر هەستی مات و خەمباری ئەمشەوما
نەرمەبارانی دڵداری ببارێنە!)) (بۆنی باران، ژێ، ل 56)
دووری و لێکدابڕان لە ئەوی دی، تاسەی بیستنی دەنگێک، دەنگێک جیا لە دەنگەکانی تر، هەناسەیەک لە دوورەوە کە پێشتر، لە ساتەوەختە سەختەکاندا، مێشکێکی ماندووی مەست کردووە و ئێستا ئیدی بەرامەی ناگات، گوڵهەناری دەمولێوێک کە بە چاوی خەیاڵ وێنای دەکات و تەمەننا دەکات بە ئاستەم بکرێتەوە.. تامەزرۆی دەنگێک، ئەگەر بێت، دەشێ نەرمەبارانی دڵداری بەسەر هەستی مات و خەمباری شەوێکی شاعیردا ببارێنێ! ئەم وێنە بزۆکانەی "دەنگ "کە پڕاوپڕن لە جوانی و هارمۆنیایەک لە ڕەنگ، وەزیفەیەکیان پێ دەبەخشرێت کە وەزیفەی بە سەفرکردنی مەوداکانی دابڕان و هەوڵدانە بۆ پێکگەیاندنی زەمەن و شوێن لە خەیاڵی شاعیردا، سڕینەوەی مەوداکان تا بەیەکگەیشتنی دڵدار و دولبەر، لە چوارچێوەی وێنەکاندا کە زمان دەیاننەخشێنێت!

لە درێژایی خوێندنەوەی شیعرەکەدا، کە مێژووی 28ی 5ی 1978ی لە بندا دانراوە و لە هامبۆرگ نووسراوە، تێدەگەین کە شیعرێکە لە سەرەتاکانی ئەزموونی شیعریی فەرهاد لە تاراوگەدا و ئیدی ترس، تەنهایی، نیگەرانی و دڵەڕاوکێکانی ژیان دەبنە ڕایەڵەکانی بینای شیعر..
((شەوی دڵدارێکە تەنێ
هەرچی مەرگی سەرزەوییە
وەکو پۆلیس ڕاوی دەنێن و نایگەنێ...))
هاودەردێ، هاوخەمێ لە نیشتمانەوە بێتە ئێرە و (قۆزاخەی خەونەکانی بکاتەوە)... فەرهاد، جوانیی هەموو دارستانەکانی ئەوروپا سوکنایی ناداتێ و چاوڕێی
(کچە دملی،
کچە ڕووبار،
کچە زازاییی گوڵهەنار...) دەکات و لە شەوێکی نامۆییدا، تاسەباری بۆنێکی تایبەتە..
(بۆنی دارستانت پێیە،
بۆنی شار و گوندی کوردستانت پێیە...)

عیشق چ حەقیقی بێت و چ مەجازی، لە دابڕاندا ڕۆحی شاعیر هەڵدەقرچێنێ و دەیکاتە سۆفیی خەرابات و بادەی شیعری پێ دەخولقێنێ.. فەرهاد، لە سەرەتاکانی ئەزموونەکانی تاراوگەدا، جارێ لە بازنەی بیری سۆفیزم نەکەوتووە و ئەو لە

شیعری "بۆنی باران "و چەند شیعری دیکەی "ژێ"دا، وێڕای شیعربوونی دەقەکان و باڵایی زمانەکەی، سۆفیی کۆڕی زیکری جوانییە لەدەستچووەکانی نیشتمان و یادەوەرییەکانییەتی.

لەگەڵ هەڵکشانی ئەزموونی شاعیردا، تێمای شیعر، زمانی شیعر، تەکنیک و هونەری تەلارسازیی شیعر، چڕیی وێنە و میتافۆڕەکان بە جێگایەکی دیکە دەگەن و شیعر لای فەرهاد بوونەوەرێکە لە ناوجەرگەی تاریکییەوە، ئەودالّی ڕووناکاییە و بەرەو ڕۆشنایی هەڵدەکشێ..

(کێوی دڵم
به تیشکی ئاشناییت ڕۆشن کەوە!
دڵ و گیان
دەکەمە بەردەبازی ڕێگەکەت.
وای، کە بێتۆیی چ ساڵانێکی شەوەزەنگە،
وەی کە شاری گیان
بێ یادی تۆ،
چ گۆڕێ، چ گۆڕستانێکی بێدەنگە.) (شیعری کێوی دڵ، نیگاری تۆ..، بڵاچەیەک ..، ل 196

مەودای نێوان "کێوی دڵ "و "بۆنی باران "دە ساڵان ئەزموونی شیعرییە و لەم زەمەنەدا، هەموو شتەکانی شیعر گۆڕدراون، تێما، بیر، زمان، وێنە و خوازەکان.. لێرەدا، فەرهاد سۆفیی فیکر و دیابینییەکی دیکەیە، لێرەدا، خەم و نیگەرانییەکان، دابڕان و تاسەی پێکەگەیشتن و توانەوە، جوانییەکانی نشتمان دەبەزێنن و مەودایەکی گەردوونی لە خۆ دەگرن..

شاعیر، لە سۆنگەی ئەو ئاشنایێتییە ڕۆحییەی لە گەڵ(مەعشوق، خالیق، خوادا) هەیەتی، چاوەڕێیە کێوی دڵی بە تیشکی ئەو ڕۆشن بێتەوە و بۆ ئەمەش، هەم دڵ و هەم گیان دەکاتە بەردەباز... دڵ کە لە فیکری سۆفییەکاندا، کانیی ڕۆشناییە، ساتێ وەکو "کێو "بڵندە و چەند پلەیەکی "پەیژەی تیشک "سەر کەوتووە و بە هیوای یەکگرتن و توانەوەیە لە "ڕۆشناییە ئەبەدیەکە"دا.

لە خوێندنەوەی دیوانی "بڵاچەیەک"..دا، منی خوێنەر، هەنگئاسا، شەیدای مژینی شیلەی زمان، لە گوڵی شیعرێکەوە بۆ گوڵەشیعرێک، لە خەرمانەی مانگی وێنەیەکەوە بۆ ڕۆژنەی شیعرێکی سەرڕێژ لە ڕووناکایی کە لە تاریکایی تەمەندا "چۆڵەچرا"یەک پێ دەکات، دەفڕم و لە جامۆڵکەی کۆپلەیەکدا، چۆڕیک زمان دەخۆمەوە و دڵی تاسەباری شیعرم ئۆخژن دەکات.. لە خوێندنەوەدا، دڵم لە "کوپەی کۆنەشەرابێک"ی تیشکبار هەڵدەکێشم و حەرفەکان لە زەینمدا دادەگیرسێن، داگیرسانیش مانایەک بە تاریکایی "شاری دڵمان "دەدات و پێمان دەڵێ:
لە گەردووندا، گەردوونێک کە پەرژینی تاریکایی لێمانی دەشێرێتەوە، کانی تیشک و کانیی هومێدێک بۆ بێهومێدان هەیە و هەر هێندەت گەرەکە، تۆ بە عیشقی پەیکەری تیشکینەوە، لە شاتیشکی ڕووناکایی بڕوانیت، خۆت فێری ئەم پرۆسە سەختەی توانەوە لە عیشقدا بکەیت.. عیشقی هەموو جوانییە باڵاکان.

نۆڤەمبەری 2010

ستۆکهۆڵم _ سلێمانی